

## 2. szempont: Szociológiai megközelítés

Az eszmei gyökér, az öndefiníció, az ideológiai orientáció, a társadalmi irányultság természetesen némileg előidézője annak, hogy mely rétegeket céloz meg a koncepció szándék szerint, és a megvalósulás kezdeti szakaszában mely rétegek számítottak rá.

### Maria Montessori

1906-ban a Római Építésügyi Egyesület felszólítására, az egyesület egy mintabérházában, a bérlők iskoláskor előtti gyerekei számára otthont létesített. Ez az intézmény a híres Casa dei Bambini (A gyermekek háza).

Rendszere nagyon gyorsan terjedt el. 1908-ban Svájcban létesült egy másik intézmény, 1911-ben törvényt hoztak, melyben kinyilatkoztatják, hogy a nyilvános iskolák részére is elfogadják Montessori módszerét. Hamarosan Párizsban, majd Kínában, Mexikóban, Koreában és az Egyesült Államokban is megnyílnak a Montessori intézmények. Módszerét különböző tanfolyamokon terjeszti, 1912-ben pl. tanfolyamot indít Rómában angol és egyesült államokbeli tanítók számára.

1915-ben Olaszországból Spanyolországba kényszerül Montessori a világháború kitörése miatt. A háború alatt részben ott él, részben pedig az Egyesült Államokban. Függetlenségét és a háborúval való egyet nem értését tehát ily módon is kifejezi.

Az I. világháború után újabb fázisba ér rendszerének terjedése. Tanfolyamokat tart sorozatosan, főként európai és ázsiai országokban élő tanítók számára. Magyarországon a két világháború között kétszer járt, 1930-ban és 1936-ban. Weszely Ödön és Ozorai Frigyes fogadták őt először. Óvodai rendszerének honosítása Burchard-Bélaváry Erzsébet nevéhez fűződik.

1935-ben kitört a spanyol polgárháború. Ekkor további, újabb életteret keres magának. Hollandiába, majd a második világháború alatt Indiába települ. Mindezek a tények jelzik, hogy Montessori soha nem fogadta el sem ideológiailag, sem gyakorlatilag azt a nézetrendszert, azt a társadalmi réteget, amely a háborút, a pusztítást bármilyen formában is támogatta. Bár élete végéig hangsúlyozottan olasznak tartotta magát, a fasiszta Olaszországot elhagyta.

Nevelési rendszere elsősorban a középosztály gyerekei számára adott teret a fejlődéshez. Biológiaiilag a gyerekek természetes fejlődésének törvényszerűségeire épített; szociális nézőpont szerint pedig a társadalmi együttélés előkészítése volt a célja a tömegek nevelése által.

Nyilvánvaló, hogy a természetes fejlődés aktív, cselekvő gyermek-centrikus gondolatai és gyakorlata miatt elsősorban a reformpedagógia képviselői figyeltek fel Montessorira. Élénk volt az érdeklődés könyvei, óvodái és iskolái iránt. Tanulmányozták sajátos eszköztárát, vizsgálták az azokhoz kapcsolódó útmutatásokat.

ítés

ó, a társadalmi irányultság  
geket céloz meg a koncepc-  
hely rétegek számítottak rá.

yesület egy mintabérházá-  
ított. Ez az intézmény a hí-

n létesült egy másik intéz-  
e, hogy a nyilvános iskolák  
izsban, majd Kínában, Me-  
nak a Montessori intézmé-  
-ben pl. tanfolyamot indít

Montessori a világháború  
az Egyesült Államokban.  
ily módon is kifejezi.

edése. Tanfolyamokat tart  
számára. Magyarországon  
a. Wessely Ödön és Ozorai  
Burchard-Béla váry Erzsé-

újabb életteret keres magá-  
települ. Mindezek a tények  
világ, sem gyakorlatilag azt  
a pusztítást bármilyen for-  
nak tartotta magát, a fasisz-

mára adott teret a fejlődés-  
szerűségeire épített; szoci-  
tése volt a célja a tömegek

gyermek-centrikus gondo-  
a képviselői figyeltek fel  
iskolái iránt. Tanulmányoz-  
átmutatásokat.

Ugyanakkor Montessori szorosan vett követői viszonylag zárt rendszert alkottak, ke-  
véssé kapcsolódtak be más reformpedagógiai irányzatok munkájába. Ezt a „szekta-sze-  
rű” egységes Montessori-világot az érdeklődés és terjedése ellenére támadások is érték.  
A támadó felekből megint következtetni tudunk arra, hogy kik voltak Montessori köve-  
tői és kik biztosan nem.

Támadták a polgári reformpedagógia egyes képviselői, elsősorban azért, mert bizo-  
nyos szociális mozgalmak felkarolták Montessori intézményeit. A Dewey-féle kritika  
pedig pedagógiai megközelítésből reprezentálja az ellenvélemény lényegét. Elismeri  
Montessori „zseniális” eszközeinek fejlesztő hatását, melyekből egyértelműen követhet-  
ő a gyermek szabad, tevékeny, öncsökkentő, önfejlesztő tanulási mechanizmusa. Erősen  
hiányosnak minősíti azonban a szabad fejlődésnek azt a szükséges oldalát, amely az al-  
kotásból, a gyermeki produktumok létrehozásából fakad.

Támadták Montessorit a marxisták is, igen erősen. Nyilvánvalóan velük nem lehetett  
elfogadtatni a pedagógiai rendszerből a polgári vonásokat, az individuum szerepének  
hangsúlyozását és a vallásos erkölcsiséget, magatartást.

Érdekes módon publikációkban vitatták Montessori létjogosultságát az egyházon be-  
lül is, de alapjában véve katolikus körök, főként a jezsuiták támogatták rendszerét, hi-  
telesítették, hogy nem áll szemben a katolikus vallással.

### Rudolf Steiner

Említettem már, hogy 1919-ben a Waldorf Astoria cigarettagyár munkásai gyerekeinek  
számára hozta létre első iskoláját Stuttgartban. Életrajzi adataiból tudjuk, hogy pályá-  
futása bizonyos szakaszaiban kapcsolatai voltak szociáldemokrata, anarchista, majd  
teozófus körökkel. Mindhárom társadalmi szerveződés közös jellemzője, hogy szemben  
áll kora uralkodó ideológiájával. A szociáldemokraták meghatározott társadalmi oszt-  
ályt képviseltek, az anarchisták az államszervezet ellen léptek fel, a teozófusok pedig  
harcoltak a nagy, hagyományos egyházak ellen egy új, más alapokra helyezett hitért.  
Mindhárom csoportosulás – éppen az elkülönülés miatt – egyfajta (persze mindegyik  
más fajta) kisebbségként volt jelen az adott korban.

Röviden utalok e kapcsolatok életrajzi gyökereire: 1897-ben következett be életútjának  
egy jelentős fordulata. Ekkor hagyja ott az igen tekintélyes Weimari Archívumot és Ber-  
linbe költözik; bekapcsolódik az élénk, pezsgő társadalmi életbe. Radikális és  
avantgarde kávéházakba jár, különböző szerkesztőségek munkatársa lesz. Itt ismerke-  
dik meg az anarchistákkal. 1899-től 6 éven át a szociáldemokraták által fenntartott ber-  
lini Munkásképző Iskolában tanít. A századforduló után vagy egy évtizedig – mint már  
jelezttem – együttműködik a teozófusokkal. A tízes években Stuttgartban, a Waldorf  
Astoria gyár úgynevezett dohánytermében előadást tart a munkásoknak. E körben kel-  
tett először igazán nagy érdeklődést az iskola megújításának problematikájával foglal-  
kozó gondolköze. A cigarettagyár igazgatója, Emil Molt árva gyerek volt, aki igen ala-  
acsony, proletársorból küzdötte fel magát. Ő hívta meg Steinert, és kérte fel, hogy szer-

vezze meg, valósítsa meg ténylegesen azt az iskolát, amely elképzeléseinek megfelelő. Steiner 6 évig maga is részt vett e munkában, az iskola beindításában és megszilárdításában.

Az életrajzi adatok nyomkövetéséből jól látható, hogy mely réteggel kívánt foglalkozni az első szabad Waldorf pedagógiai iskola. Észre kell vennünk ugyanakkor azt az összefüggést is, hogy a szegényebb munkásgyerekek részére felállított iskola, amely az ő felemelkedésüket és szabad nevelődésüket volt hivatott szolgálni, nem pusztán Steiner egyéni társadalmi érzékenységből, érdeklődéséből fakadt, hanem kora történelmi pillanatából is. 1919-et írunk, a szocialista mozgalmak feltörésének, egyben bukásának idejét. Sőt, háborúellenes lázban van a világ egy része. Ez a történelmi-társadalmi pillanat kockázatos, veszélyes, ugyanakkor nagy lehetőség arra, hogy megalkadjon a munkások gyermekei számára egy új nevelési alapelveken, új gyakorlati alapokon működő, a gyerekeket felkarolni törekvő intézmény.

Tekintve, hogy az iskolák elterjedtek mind Németországban, mind az egész világban, a homogén, csak munkásgyerekeket nevelő összetétel felbomlott, megváltozott. Azoknak az értelmiségi, tisztviselő és egyéb középosztálybeli szülőknek gyermekei jártak ezen intézményekbe, akik felismerték a szabad nevelés fejlesztő hatását, akik hittek a nemcsak hagyományos intellektuális úton felfogható megértésben és tudásban.

### Célestin Freinet

Freinet – mint láttuk – 1920-ban kezdte meg tanítói pályafutását egy Nizza melletti falusi elemi iskolában. 1923-ban meghívták Altonába, egy látogatásra az egyik Hamburg melletti úgynevezett Közösségi Iskolába. Itt találkozott először a fajta nevelői-oktatási eljárással, amely az iskola és az élet összekapcsolására törekedett. Ebben az iskolában tapasztalta, hogy a gyerekek és pedagógus viszonya új alapokra helyezhető. Az együttműködés, a kölcsönös egymásra figyelés és közös aktivitás jellemezte a kapcsolatokat Altonában.

Ennek az iskolának célja nem kevesebb volt, mint a képességek szabad kifejeződése közösségi együttélés során. Freinet számára erős impulzust adott a találkozás ezzel az iskolával. Ugyanakkor világosan felismerte, hogy nem veheti át a módszereiket, szokásrendjüket teljesen, hiszen az ő iskolája és az odajáró gyerekek lényegesen hátrányosabb helyzetben vannak. Az épület felszereltsége hiányos, a gyerekek öltözete, tápláltsága nem éri el a kívánt szintet. Freinet nem csak ismerte, de érezte is saját iskolájának viszonyait, hiszen ő maga is falusi pásztorgyerekként nőtt fel. Saját közegéhez való mélyes affinitását jelzi a következő életrajzi adat is: az első világháború alatt járt tanárképző főiskolára. Ott helyben felajánlottak neki tanári állást. Ő azonban ezt nem fogadta el, mert kisebb gyerekekkel, néptanítóként akart foglalkozni. Törekedni kívánt a személyes kapcsolat kialakítására növendékeivel, ráadásul félt a bürokratikus és konzervatív előírásoktól, amelyek megköthetnék a kezét.

1924-ben a Moutreaux-ben megrendezett „Új Nevelési Liga” kongresszusán ismer-

alképzeléseinek megfelelő.  
dításában és megszilárdí-

ely réteggel kívánt foglal-  
nunk ugyanakkor azt az  
elállított iskola, amely az  
szolgálni, nem pusztán  
adt, hanem kora történel-  
törésének, egyben buká-  
Ez a történelmi-társadal-  
arra, hogy megalakuljon  
, új gyakorlati alapokon

mind az egész világban,  
ott, megváltozott. Azok-  
őknek gyermekei jártak  
zó hatását, akik hittek a  
sben és tudásban.

át egy Nizza melletti fa-  
tásra az egyik Hamburg  
azzal a fajta nevelői-ok-  
rekedett. Ebben az isko-  
lapokra helyezhető. Az  
ás jellemezte e kapcsó-

gek szabad kifejeződésé-  
adott a találkozás ezzel  
át a módszereiket, szo-  
k lényegesen hátrányo-  
erekre öltözte, táplált-  
ezte is saját iskolájának

Saját közegéhez való  
világháború alatt járt ta-  
Ő azonban ezt nem fo-  
zni. Törekedni kívánt a  
a bürokratikus és kon-

kongresszusán ismer-

kedett meg Adolphe Ferrière-rel, Edouard Claparède-dal. Tudható, hogy a reformpeda-  
gógusoktól, pszichológusoktól a gyermeki aktivitás fontosságát tanulhatta meg. Ekkor  
is azt kereste, hogy a reform-pedagógiai elvek hogyan adaptálhatók az elemi népisko-  
lába. Ugyanezen kongresszuson ismerte meg Roger Cousinet-t, aki megértette vele  
a csoportmunka, a kollektíven végzett manuális munka jelentőségét.

Freinet ekkor már világosan látta, hogy az iskola milyen szorosan függ a társadalmi  
környezeti hatásoktól, és azok mennyire befolyásolják munkáját. Elkötelezetté vált a vi-  
lági, laikus népoktatás mellett. 1925-ben részt vett azon a szovjetunióbeli találkozón  
Leningrádban, amelyre először hívtak meg nyugat-európai delegációkat is. Hazajöve  
1926-ban megalakította a híres CEL-t, ebbe a mozgalomba tömörültek Freinet hívei. Ez  
a szervezet egy iskolák közötti kapcsolattartási forma. Közös pénzügyi alapról támo-  
gatják a résztvevő intézményeket. Évenként egyszer munka-konferenciaszerű kong-  
resszust hívnak össze, ahol kicserélik tapasztalataikat. A CEL kapcsolatban állt az úgy-  
nevezett Új Nevelési Mozgalommal. 1931-ben egy CEL kongresszus alkalmával  
Freinet megismertette több mint 100 vendéggel iskoláját és önmagát, mint proletár ne-  
velőt, aki napi gondokkal küzd.

Ekkortájt hazájában felfigyeltek Freinet „vörös” voltára. Óriási kampányt indítottak  
ellen a sajtóban. Lemond állásáról és saját iskolát alapít. Először 1934-ben Saint Paul  
melletti faluban, ahová az 1935-ös spanyol polgárháború gyermekáldozatait is befogad-  
ja. Utolsó iskoláját 1943-ban hozza létre.

Freinet mindig egy pluralista mozgalom kialakítására törekedett, amelyben nagyon  
világosan és határozottan körvonalazódnak a nevelés társadalmi céljai, ugyanakkor  
ezt a megfogalmazást sokféle filozófiai és politikai nézeteket vallók együttes munká-  
jaként kívánta megvalósítani. A Freinet mozgalom baloldali mozgalom volt. Bár tagja  
volt (egy időben) a kommunista pártnak, mindig „gyanús” volt számukra, mert erősen  
eltért véleményében és gyakorlatában a dogmáktól, élénken bírálta a Szovjetunióban lá-  
tottakat. 1950-től a Francia Kommunista Párt kampányt indított Freinet ellen. Reakci-  
ós eszmék terjesztőjének nevezték. Ő azonban továbbra is egyszerűen néptanítónak val-  
lotta magát.

A II. világháború után megalapította a CEL-lal párhuzamosan működő, de már nem  
kereskedelmi jellegű iskolai szövetséget, az ICEM-et, a modern nevelés szövetsége-  
ti intézetét. Ez a szervezet vált pedagógiai mozgalmának alapjává, miközben továbbra  
is a CEL adta a munkához szükséges anyagi alapokat.

